

SIĞ DEVLET - DERİN MİLLET

Cenk Yaltırak

1990'lı yılların başından itibaren televizyonlarda duyuldu ilk defa derin devlet kavramı. Susurluk çetesi, NATO - Türk Gladyosu bağlantısı, faili meçhuller vb. gelişmelerden söz edilirken hep hedef tahtasındaki bir silüet oldu bu kavram. Oysa aynadaki bir yansımaydı aslında. Bu muğlak terim aynı zamanda birilerinin herşeyi kolayca açıklayabildiğini düşündüğü bir şablondur. Sorduğunuzda herkesin herşeyini bildiği ve gördüğü, açıklayabildiği bir yapı nasıl olur da derin olabilir. Bu nedenle derin olanın ne olduğunu tartışabilirsek bazen Cumhuriyete saldırganın bir aracı olan bu terimin neyi sakladığı da anlaşılabilir.

Derin Aile: Çağdaş bir toplumu çağdışı bir toplumdan ayırmanın en önemli kıstaslarından biri her alanda karar mekanizmasından başlayarak katılımın ve tartışmanın yeridir. Birbirlerinin fikrine tahammülle, tahammülü kötüye kullanarak, alıştırarak ilişkileri yozlaştırma arasındaki farkı göstermek de diğer bir kıstası ortaya koyacaktır.

Bu noktada bireyin içinde bulunduğu en küçük örgüt olan aile içi ilişkilerin belirleyici özelliklerine bakmakla başlanabilir. Türkiye'de aile yapısının temellerinin atılışından başlayarak gelenek adı altında saklanan bir çok nokta tabudur ve konuşulamamaktadır. Çağdaş bir evlilik gönül, mantık, bir arada üretme ve yükseltme, realist üreme, aşkın yetiştirme gibi kavramları içine alarak yola çıkar. Oysa bu anlamda evliliklerin gerçekleşmesi kendini aydın olarak tanıtan okumuşların bile başaramadığı bir olgudur ülkemizde. Ortaklıkların çoğaltılmasından, yanlışlardan arınmayla ilerleyen bir aile yapısı yerine *kolun kırıldığı yenin içerde kaldığı* bir yapı. Böyle bir sistemde aile yapıları nasıl insanlar üretir. Akraba evliliklerinin şehirdeki türü tanıdık ve memleketliye dönüşmektedir. Babalar oğul ve kızları için kendi kriterlerine göre en iyi olan adayla evliliği onaylamaktadır. Bireyin ekonomik nedenlerle bunu kabullenmesi zamanla da bu sisteme dahil olmasına sebep olmaktadır. Böyle atılan bir temelde çiftlerin en önemli destekçisi (belirleyicisi) hep aile olmaktadır. Bazen o kadar çok olmaktadır ki evlenen çiftin oturacağı evin duvarının renginden perdesine, kızın giyeceği gelinliğin seçimine kadar bu hakimiyet sürekli sergilenen bir güç gösterisine dönüşmektedir. Bu müdahaleci anlayış geleneklere uyma ve saygı çerçevesinde bir davranış olarak yorumlansa da, aslında parayı verenin düdüğü çaldığı bir sistem söz konusudur. Böyle bir sürece başlangıçta boyun eğen genç çiftlerin dış müdahalelere karşı koyacak gücü olmamaktadır. Bazen bunun doğal sonucu olan aile içi çatışmalar ve şiddet ise çok az kadını ayrılma kararı verme noktasına getirmektedir. Genellikle sadece çocuk için katlanılan beraberlikler günümüzde onay görmese de geçmişte ninelerimiz bunları sorgulayacak kadar bile hak sahibi değildi.

Böyle aileler sorunlarını kendi içlerine gömerek yaşarlar. Aile içinde karı koca sırları, dışarıda erkeğin karısıyla paylaşmadığı ana oğul sırları, veya baba oğul sırları, gelin kaynana çatışması, damat kayınpeder itişmesi sürekli bir gerilimle pasif bir direniş ve çatışmanın yaşandığı bir ortamın başlıca unsurlarıdır. Böyle bir ailede kadın sorunlarını kocasıyla paylaşmadığı gibi -modern dünyada sık sık başvuru- bir aile danışmanıya da paylaşmaz. Gittikçe içine bükülen böyle bir yapıda kadın, diktatör kocasının denetiminde kendine dönük kısır bir dünyada sadece geleceğini çocuklarına adanarak ve tipik bir doğulu davranışı göstererek çilesini doldurur. O annenin varı yoğu çocuğudur. Çocuk devamlı sadece kendi uğruna katlanılan mutsuz bir evliliği izler. Böyle bir yapıdan üretken sonuç çıkabilir mi? Türkiye'de bu aile yapısı günümüzde çok az sarsılmış olsa da gelenek ve saygı adı altında geleneksel cemaat yapısının en küçük organizasyonudur. Türkiye'de aile içinde dayak, işkence ensest, horlanma psikolojik sapkınlıklar ortaya dökülmemektedir. Fakat mutsuz genç sayısındaki artışı bunun boyutunu ortaya koymakta bir fikir verebilmektedir. Bu ailelerin içe dönük, sadece cemaat içinde kalan sırlı yapısı derin değil de nedir. Derin anneler ve babalar kendilerini mükemmel gördüklerinden çocuklarını da kendileri gibi yetiştirirler. Böylece cemaatin en derin unsuru ortaya çıkar.

Derin birey: Bir çocuğun kişiliğinin gelişiminde en önemli dönem etrafında kendine örnek aldığı kişinin hareket ve davranışlarını algılayıp taklide başladığı dönemdir. Çocuk doğduktan bir süre sonra bulunduğu ortamda doğal kişisel özellikleri üzerinde genel şekillenmeyi sağlayacak aile içi eğitimi almaya başlar. İsteklerinin yerine getirilmesi için ailedeki örnekleri izler. Aile içi şiddetin çok farklı yansımaları görülebilir. İçerde kapanıklık veya hiper aktiflik bu tür yansımalarıdır. Ama bir atasözü vardır ki bireyin istisnai durumlar dışında nasıl olacağını çok iyi yansıtır: *Armut dibine düşer*. Böyle bir durumda derin ailelerin çocukları farklı olabilir mi? Derin

ailenin çocuklarına sistemde ayakta kalabilmesi için öğrettiği en önemli unsur yalan ve yalanın eylemi meşrulaştırıcı kullanımıdır. Ayakta kalabilmek için ailenin kurallarını gizlice ihlal ederek, öğrenmek ve kendi dışındaki gençleri keşfetme arzusunda olan birey kendi gitmek istediği yöne ulaşabilmek için aile içindeki baba erkil biçilmiş konumu sarsmadan konumunu belirler. Bu iki yüzü bir tutumdur. Kızlar ve erkeklerde yaygın olarak flörtlerini saklama eğilimi ailenin kendi için biçtiği misyonu sarsmak içindir. Çoğu genç, eğitiminin de benzer bir toplum ve aile baskısıyla istekleri dışında bir yöne doğru gitmesine ses çıkaramaz. İçinde bulundukları cemaat katmanı imam hatibe gitmesini istiyorsa ona, koleje gitmesini istiyorsa ona gider. Üniversite sınavında belirli sayıda tercih dolduran gençler üniversiteden önce yetenekleri saptanamadığından şanslarına uygun olan yerde eğitim görürler. Hatta yöneldikleri alandan çok, kazanacakları üniversitenin adı; dahil olacakları cemaat katmanının sağlayacağı toplumsal statü önemlidir. Hayatını kendi yönlendiremeyen, küçük yaştan itibaren ilgi duyduğu alanın saptanması için uğraşmayan derin ailenin ürettiği derin birey kendini sorgulamak için tüm yeteneklerden böyle yoksun kalır. Böyle bir sorgulamayı öğrenmek için üniversitede felsefe okusa bile aile bu alanda ekmek olmadığını artık para kazanmak zorunda olduğunu dayatarak yaşama başka pencereden uzanmak isteyen bireyin önüne dikilebilir. Birileri istediği için dershaneye, camiye, üniversiteye, tamirhaneye giden genç bireyin, kapı kenarlarında tinerle beyni uyuşmuş olan bireylerinkinden daha etkili bir uyuşturucu olan kendine söylediği yalanları vardır. Gençler böyle bir anlayış içinde sürekli birilerinin kendilerini başarılı saymaları için karşlarına koyduğu engelleri aşmak zorundadır. Toplum bu haliyle bireyi baskılayarak kişisel gelişimin önüne dikilir. Böyle bir birey amaca ulaşabilmek için daha çok küçükken aile içinde öğrendiği yalanı kullanır. Böylece sürekli kendi haklılığına inanan, ciddi olaylar karşısında sorumluluğu almaktan korkan bir birey tipi karşımıza çıkar. Aşamayacağı zorluklarla karşılaştığında yalana başvuran; eksiklerini, yanlışlarını düzeltmek için gerçek anlamda eleştiriye tahammülsüz bir birey tipolojisidir bu. Birey zaman zaman yanlışlıkların karşısına dikilir gibi yapar. Olasılıkla da sadece bir felaket kendi başına geldiğinde karşı çıkar. Eğer başına gelmemişse *bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın* diye düşünerek kendini ele verir. Böyle bir bireyin karşı çıkışı da çıkmayışı ile farklı bir konum değildir. Çıkarını önde tutan, kendi içinde tutarlı sorgulamayı bilmeyen derin bir birey. Onun eğitiminden sorumlu olan, onu uyanışa sürükleyecek aydınlar farklı mıdır diye sorulabilir. Derin ailelerin derin çocuklarından engin aydınlar yetişebilir mi?

Derin Aydın: Bir ülkenin uyanışı ve aydınlanmasında o ülkenin insanlarına alabildiğine bir hürriyeti aydınlar tanıtabilir. Oysa o aydın dar bir alanda alabildiğine derin bir jargon kullanan bir cemaatin üyesiye bunu yapabilir mi? Bu aydın toplumsal hastalıkları tekrar ederken çözümlerinde reel uygulanabilirlik ne kadardır. Bir aydının tarikatları sivil toplum örgütleri olarak değerlendirdiğini okuduğunuzda aklınıza ne gelebilir. Sadece hikmeti kendinden menkul, söyledikleri tartışılmayan, seçilmemiş bir bireyin rütbesi yok mudur. Sivillik ve totaliterlik sadece bir üniforma giymekse siyasi veya dini inancınızı belirleyen kıyafetler bundan farklı mıdır. Sadece sözde, aile içinde gerçekleştiremediği demokrasiyi kurmak isteyen bu derin aydın, sivilleşmeyi üniformalardan kurtulmak gibi gösterse de aslında toplumu totaliter katmanlara bölmek istemektedir. Oysa modernitenin göz ardı edilen bir amacı bu tür katmanları ortadan kaldırmaktır. Çoğu derin birey tarafından karşı çıkan tek tip insan oluşturma çabası olarak değerlendirilen bu girişim, derin cemaat yapılarının oluşmasına engel olmak için yola çıkmıştır. Ekonomik olarak yorumlanan, fakat sosyal katmanları da işaret eden sınıfsız kaynaşmış bir millet ülküsüyle soyadı ve kıyafet kanunu çıkaran kafa, çok açıkça bunu dile getirir. Artık ağa, bey, paşa, efendi, sözlerin yanında inancı belirleyen kisve ve başlıklar da kaldırılmıştır. Bunu özgürlüğe müdahale olarak gören derin aydın aslında sürekli saldırdığı ve derin olarak nitelendirdiği devletin tamamının böyle bireylerin kontrolüne geçmesini demokratik yoldan da olsa onaylamaktadır. Derin bir yapıda yetişmiş derin bireylerle demokrasi olup olmayacağını düşünmeyen derin aydın, devletin içinde yer alan derin bireylerin uygulamalarda nesnel davranamayacağını işin içine kişiselliğini sokacağını görememektedir. Demokrat ve engin ruhlu bireylerin yetişmesi için gereken çağdaş ve laik eğitimi dinamitleyen organizasyonlara odun taşıyan II cumhuriyetçiler aslında bu derin nitelendirmesiyle bazı gerçekleri örtmeye çalışmaktadır. Kendi düşüncelerini liberal olarak gösterenler, eskiden marksist cemaatlerin parçası olarak derin yapılar oluşturma eğilimlerini bugün sanal bir demokrasiye toplumu yöneltmeye çalışarak göstermektedir. Oysa bu sanal demokrasinin yapı taşları sivil toplum örgütleri değil, tarikatlar, sosyalist veya mikro milliyetçi cemaatleridir. Burada anlaşılan eskiden beri gelen geleneksel derinliklerini başka biçimde korumaya çalışan, bu tür derinliği ortadan kaldıracak kendilerini papaz mertebesinde aydın mertebesine

götürecek bir statüyü kabul edememeleridir. Bu derin aydın kendi gibi düşünmeyenlerin vücudundaki kafayı başkasının hasta kafası olarak nitelerken aslında kendini ele vermektedir. Çünkü kendi kafasındaki tipte davranmasını beklediği derin bireylerden duymak istediği sözleri duyamayınca hayal kırıklığına uğramıştır. Liberal olarak herşeyin dışına devleti çıkarmak isteyen diğer bir derin aydın ise parayla parti kurabilmekte ama çocuklarının davranış bozukluklarını düzeltebilecek bir düzeni evinde gerçekleştirememektedir. Oğlu ve kız arasında yaşanan ezici şiddeti ve dışarıda gösterdikleri saldırganlığın aslında kaynağında kendi davranış bozuklukları durmaktadır. Diğer bir tanesi kızının ilk flörtünde paniğe kapılıp kızına doğum kontrol önlemlerinden bahsetmeyi gazete köşesinden pazarlayabilmektedir. Bunu yapma nedeni aslında aile içinde yaşadığı derin iletişimsizliktir. *"Ben ailemin içinde bile bu kadar demokratım"* diyerek derinliğini örtmeye çalışmaktadır. Bu aydın da Fransızca, Osmanlıca ve zayıf bir Türkçe'yle yazılar yazarken, ulusal cumhuriyetlerin temel taşı olan moderniteye ve bilime karşı koyarken aynı diğerleri gibi derin organizasyonları savunarak bunu yapmaktadır. Ona göre demokrasinin önünde tek engel olarak ulusal cumhuriyet ve onun ayrılmaz bir parçası olan ordu durmaktadır. Oysa ordunun eğitim süreci bireyi bir yaştan itibaren aileden ayırdığı için derinleşmesinin büyük ölçüde önüne geçmektedir. Çünkü yalana gereksinimi olmayan bir eğitim sisteminde öğrenmeyi öğrenme söz konusudur. Ama insanların öğrenmeyi öğrenmesinden korkan bu derin aydınlar kendi travesti statülerini korumak için küçükken öğrendiklerini aynen uygulamaktadır. Bunlardan iki derin kardeşin babasının çileli bir hapisane hayatından kör oluyorum sözleriyle affa uğrayarak kurtulması, yalanın kendi çıkarları uğruna nasıl kullanıldığına örnektir. Bir zamanlar gençleri olmayacak bir rüyanın ardından gönderen sol cemaatler, onlara devrim uğruna ölenlerin şehitlik mertebesine ulaştıklarını öğretiyorlardı. Solan çiçeklerin üzerinde siyaset yapan, bugün gazete köşelerinden siyaseti kendi yöntemleriyle başka alana taşıyan derin aydınlar, varlık vergisinden söz ederken, yüzlerce yıldır savaş meydanlarında kırılmaktan sermaye oluşturmamış, savaş karaborsacılarının elinde kıvranmış bir halkın geleceğine bir yol açmak için yapılan bir çabayı yanlış uygulayan derin bireylere değil de devlete mal eden kafalardır. Bu nedenle aydınlığı kendinden menkul kendine değil sürekli dışarı bakan, hayatında bir taşı bir taşın üstüne ailesi içinde bile koyamayan derin aydınlar ülkesinde engin aydın yetişebilir mi.

Sığ devlet: Derin devletten söz edildiğinde; bir noktada kutsallaşmış, tartışılmaz, içine bireyin nüfuz edemediği, örtülü olarak devleti korumak için toplumu feda eden bir yapı işaret edilir. Yani devletin bekası için sürdürülen politikalarından. Bir dönemin aşırı solcuları ülkede kendilerine yönelen aşırı sağcı terörü emperyalizm bağlantısı ile açıklarlardı. Bu sağcılar, herkesin bildiği gibi devletin içinde 1940'lı yıllardan başlayarak yerleşen, kendini anti komünist olarak nitelendiren ırkçı dinci cemaatlerin yarattığı zemin ve ideoloji içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün içinde bulunduğu bataklığa gelmesinde önemli paya sahiptiler. Fakat burada ihmal edilen nokta; uydu bir sosyalist devlet kurmak için Sovyetik manuplasyon içinde davrananlar da bir davaya inanıyorlardı ve aynı rakip gördükleri derin kardeşleri gibi totaliterdiler. Birbirini kıran derin gruplar aslında devletin değil, devletin içindeki kraldan çok kralcı derin bireylerin desteğinden yararlanıyorlardı. Dünya onlara göre iki blokluymuş ve birinde sık kullanılan malzeme Allahsız komünistlerin dini yok edeceğinin yanında çok önemli bir öğe olarak cinsel namusun ortadan kalkacağı propagandasıydı. Diğer tarafta ise kan içici ırkçılar tarafından emeğe, geleceğe, adil paylaşıma saldırı vardı. Eğer bu blokların yaratılması bir projeyse bu proje için en uygun malzeme derin bireylerin olduğu bir toplumda bulunur. Devletin derin olması mümkündür. Hatta çağdaş demokrasiyle yönetildiği iddia edilen ülkelerde bireyin ulaşamayacağı yerler ve arşivler daha çoktur. Almanya'nın birleşmesinin ardından on yıl sonra doğu ajanlarının saç telinden kokusuna kadar insanları fişlediğini açıklaması, bu arada bundan on yıl söz etmemesi derin devletin yapacağı bir iş değil midir. Halen köstebeklerin ortaya çıkmamış olması bu derinliğin bir sonucu değil midir. ABD, yıllarca IRA'ya karşı savaş yürüten İngiliz hükümetlerinin ABD'de yaşayan, IRA'ya para yardımı yapan İrlandalı Amerikalıları yargısız infazla ortadan kaldırdığını açıklayabilmekte midir. İngilterede bu konuda makale yazılıp araştırma yapılabilen midir. ABD'de sürekli ortaya çıkan skandallarda derin devlet, kurulan soruşturma komisyonlarında derin bireyin kendini feda etmesiyle aklanırken, derin devletin ve skandalların sürmesi nasıl açıklanabilir. Bu devletlerin sayısı artırılabilir. Uyuşturucuyu yasal sınırlara çeken Hollanda'da bazı devlet avukatlarının aynı zamanda uyuşturucu kaçakçısı örgütlerin haklarının savunucusu olması kaşık kadar bir ülkenin bile kendi içinde ve dışında derin hesapları olduğunu göstermemekte midir. Bir devletin kendi içerisinde stratejik bir bütünlük içeren politikaları olabilir. Ama bu insanlara işkenceyi ve kırım gerektirmez. Bunu beceremeyip kendini kolaylıkla ele veren bir ülkede de devletin

derinliğinden söz edilemez.

Bu noktada bireyin derinliği siğ devletin yerine geçer ve devlet derin gibi gözüксе de bu bulanık su çok siğdir. Feodal ve cemaat yapısının bir ürünü olan yöneticilerden partilerden ve tarikatlardan da demokrasi beklenemez. Hatta solcu olmak bunların dışında olmak değildir. Çünkü solcu olmayı da bir marksizmi tartışılmaz bir din olarak değerlendiren Marks'ın sosyal ekonomik görüşünün sınamamazlığını göz ardı edip bilimsel zanneden, bilimi sosyalist olan veya olmayan diye ayıran, diyalektik adı altında doğada geçerli olmayan bir sanal uygulamayı toplumda dayatanların da dini bir cemaatin üyesi oldukları görülmelidir. Bilimsel yöntemlerin sürekli söylediği sınırlı zamanda geçerlilik ve yanlışlanınca terk edilmiş olmadığı bir fikir derin değil de nedir. Derinlikten kasıt sorgulanmaz oluşu ise sorgulanamayan partiler, liderler, aydınlar alabildiğine bir siğliğin içinde kolayca keşfedilebildiklerine göre siğ devletin keline göre göreceli derin parçalarıdır. Devletin bir araç olduğu düşünülürse bu aracın direksiyonundaki kuralları ihlal eden, sürekli aracı hor kullanan, onu kendi uzantısı olarak görenlerin yönetimi derin olamaz. Çünkü böyle bir sistemin süremeyeceğini ve kolayca parçalanacağını görmemek körlükten başka bir şey değildir. Böyle bir sisteme muhalefet edenlerin ortadan kaldıracağı nedir o zaman. Belki gerçekten derin devlet istiyorlardır. Bu da olasılıkla bir şartla; kendilerinin tasarladığı ve yönettiği, kendileri gibi derin bir devlet. Ama bu olanaksızlığı kendilerini sorgulamadıklarından göremezler. Özetle derin aile, derin birey ve derin aydınla sınırladığımız yapıları derin dernekler, partiler, vb olarak çoğaltmak mümkündür. Bunu kırmak toplumu çıkarıcı cemaat olmaktan çıkarıp dayanışmacı cemiyet haline dönüştürmekle olur. Bunun için yukarıdaki üç alanda yazılanların tersi aileyi de bireyi de aydını da engin yapacaktır.

Açık Devlet: Devlet nasıl olmalıdır ki siğ veya derin olmaktan kurtulsun. Bu sorunun cevabı yukarıda anlatılan derin aydın, derin aile ve derin bireyin eğitime bir müdahale ile olabilir. Çünkü bir ülkede devletin gerektiği kadar derin ve engin olması bunun için ise denetlenebilir ve açık olması gerekir. Bu ancak eğitimle sağlanır. Rasyonel, çağdaş bir eğitim ve aile sistemi üretmeyen bir millet derinliğini korur ama enginleşemez. Ancak engin bir millet çağdaş bilim ve demokrasiyi benimser. Onu kurmak için bağımsız fikir üretir. Kendisine dayatılan çıkış yolları dışında toplumsal genetiğin iyi yönlerini terbiye eden bir sistem kurar. Böylece açık bir toplumda, açık bir devletin çekirdeğini oluşturur. Ezberci ve şabloncu cemaat eğitimi bunun önündeki en önemli engeldir. Laik olmayan bireyin üretilmemesi için eğitim birliğinin zedelenmesi veya çocuklara daha iyi eğitim vermek için kurulan özel okullar, toplumun birbirinden kopuk, birbirini anlamayan çocuklarının yetişmesi için uygun bir ortamdır. Topyekün bir kalkınma, aydınlanma, modernleşme, öğrenmeyi öğrenme, adam gibi bir birey olma bireyin kurtuluşun tek başına olamayacağını öğrenmesiyle sağlanır. Başkalarının haklarına tecavüz etmeyen yalansız bir gençlik, onların kendilerinden aşkın çocukları ülkeyi demokrasiye yöneltebilir. Bu millet, eğer Kemalist öğretmenin aşağıdaki sözlerine kütüphanelerde kitaplarda değil evinde ulaşıyadı, bu düşünceyi sürdüren bir anne ve baba ile yetiştirilseydi; devleti siğ, kendisi derin olmazdı. H.R. Soyak'ın aktardığı şu sözler Kemalist eğitimin nerede ne şekilde başlayacağını göstermektedir. *"Çoğu ailelerin öteden beri çok kötü bir alışkanlıkları var; çocuklarını söyletmez ve dinlemezler. Zavallılar lafa karışınca ' sen büyüklerin konuşmasına karışma' der, sustururlar. Ne kadar yanlış, hatta zararlı bir hareket. Halbuki tam tersine, çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidir. Böylece hem hatalarını düzeltmeye imkan bulunur, hem de ilerde riyakar ve yalancı olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık düşüncelerini hiç çekinmeden, açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık başkalarının samimi düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde yurt, ulus, aile yurttaş sevgisiyle beraber doğruya iyiye güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır. Bence bunlar, çocuk eğitiminde ana kucağından en yüksek eğitim ocağına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalardır. Ancak bu suretledir ki çocuklarımız memlekete yararlı bir vatandaş ve mükemmel insan olurlar"* * Kemalist eğitim sistemin tasarladığı bu birey ancak bilimsel ve demokratik eğitimin ürünü olabilir. Köy enstitülerinde yeşeren bu yapıyı komünistlik zanneden derin kafaların çocukları günümüzde siyasal iktidarı paylaşırken kendi cemaat anlayışını iktidara geçiremeyenler de devleti derinlikle suçlayabilmektedir. Babaları ve anneleri Kemalist eğitimin sadece bu meyvesine uzansaydı millet ruhunda bu balçığa dönüşmüş derinliğe hapsolmazdı. Hatta Atatürkçülük adı altında bunlar öğretilmezdi. Zaten '-çülük' ve '-çılık' ekleri cemaatçiliğin ekleridir, cemiyetler ise düşüncenin, '-izmlerin' arkasından yürür. Bu nedenle bir cemiyetin alt yapısı olan Kemalist

eğitimin önerdiği açık toplum da yukarıdaki tarifile başlayabilir. Devletin derinliğini eleştirenler kendi derinliklerini enginliğe, o enginlik içinde yanlışları ayıklanan bir özgürlüğe dönüştürülebilirlerse gerçek demokrasi, o uyduruk cemaatçi sanal demokrasiden daha çabuk kurulur. Çağdaş olmak, batılaşmadan batılı olmak yani adam gibi adam olmaktır. Bu nedenle bir Kemalist önce kendi eylemini sorgular ve derin yanlışlarını törpüler, Böylece engin bir milletin özgür bireyi olur. Türklerin avcılıktan yerleşik düzene geçtikten sonra yitirdikleri en önemli özellikleri budur. Özgürlük ancak uygarlığın o engin bilgi çayırırlarında deneyip yanılmakla düşünce avlarında kalem koşturmakla olur. Yoksa sadece eleştirmek için yazı yazmakla konuşmakla ve hedefi saptırıp kendi eksikliklerini örtmekle değil.